

Omilia *In Ascensionem* (CPG 4532): Introducere și traducere

Nathalie Rambault și Radu Gârbacea¹

Abstract:

This article provides the first Romanian translation of *In Ascensionem* (CPG 4532). We first discuss the structure of the homily, in the introductory part, then we propose an analysis of the Christological aspects present in the homily, and, finally, we address the issues pertaining to dating the homily and the place where it was compiled.

Keywords:

Pseudo-Chrysostom, Ascension, CPG 4532, patristic homilies, Romanian translation

I

Această omilie, pentru care am oferit o ediție critică în 2014², a fost numită în Patrologia Greacă *In Ascensionem sermo 2* după o regrupare arbitrară făcută de Bernard de Montfaucon în ediția sa din 1721. De fapt, CPG 4532 a fost așezată pe a doua poziție într-un grup de texte despre Înălțarea Domnului, al căror stil, vocabular și conținut teologic nu era unitar. Începând cu secolul al XVII-lea, diferiți cercetători au fost interesați de chestiunea clasificării corecte a acestei omilii, dar concluziile lor au fost contradictorii și mai degrabă bazate pe intuiții, decât pe date concrete. Fronton du Duc și Henry Savile, primii editori ai acestei omilii, considerau textul autentic³. Pe de

---

¹ Dr. Nathalie Rambault, Institut des Sources Chrétiennes, Lyon; Pr. Dr. Radu Gârbacea, asistent la Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu. Introducerea a fost inițial redactată de Nathalie Rambault în limba franceză, iar mai apoi tradusă în limba română. Pentru prima versiune a traducerii românești a *Introducerii* și pentru revizuirea ei, mulțumim lui Alexandru-Marius Crișan, părintelui Cornel Dîrle și micii Éliane Poirot.

² Cf. Nathalie Rambault, „*In Ascensionem sermon 2 (CPG 4532), une compilation du VIe-VIIe siècle*”, în: *Sacris Erudiri* 53 (2014), p. 305-321 (=Rambault 2014^a).

³ Pentru trimiterile la vechile ediții, vezi Rambault 2014^a, nota 2, p. 263.

altă parte, Montfaucon a considerat-o ca fiind o compilație de diferite texte hrisostomiene autentice⁴. De abia în secolul al XX-lea, cercetătorii au fost din nou interesați de această chestiune, dar opiniile lor s-au deosebit considerabil. Astfel, Benedikt Marx a atribuit omilia lui Proclu al Constantinopolului, la fel ca și pe celelalte patru, așezate la un loc de Montfaucon. Dintre observațiile cele mai serioase, le reținem pe cele ale lui J. C. Baur care descoperă în *CPG 4532* amprenta mediului nestorian din Antiohia. J. A. de Aldama greșește în catalogul său atunci când spune că J. C. Baur atribuie omilia lui Severian de Gabala. Acest fapt nu a fost niciodată menționat în vreun studiu al savantului german. Studiind cu atenție textul și ținând seama de tradiția manuscrisă directă și indirectă, am putut stabili că *CPG 4532* este o compilație care îmbină elemente hrisostomiene autentice și neautentice⁵.

Pentru a însoți această primă traducere românească, voi prezenta acest frumos text, analizând mai întâi aspectele hristologice, apoi voi discuta structura omiliei, iar în cele din urmă voi aborda problema datării și a locului în care a fost compilată.

1. Analiza și programul hristologic al omiliei

Structura acestei omilii compusă spre slăvirea lui Hristos urmează un model tradițional și se dezvoltă în două etape. Compilatorul explică mai întâi sensul sărbătorii (1-124), printr-un scurt exordiu (1-10) și o dezvoltare mai lungă (11-124), ca mai apoi în perorație să insiste asupra implicațiilor morale ale Înălțării Domnului (125-147).

Exordiu (1-10): omilia se deschide cu o explozie de bucurie într-un stil aproape imnologic și rezumă în câteva formule importanța Înălțării lui Hristos în economia mântuirii.

Dezvoltarea (11-124): în trei etape.

Întâi de toate (11-40), compilatorul explică motivul pentru care trebuie să ne bucurăm: umanitatea căzută prin înșelăciunea diavolului, a reușit să ajungă la ceruri și la tronul împărațesc, ajungând ca puterile cerești să se închine înaintea ei și să învingă pe diavolul. Această inversare a situației trebuie așadar să fie sărbătorită cu cea mai mare bucurie, prin mulțumire adusă lui Hristos. Rândurile 12-39 insistă asupra rolului soteriologic al Înălțării lui Hristos: este un act realizat prin harul divin și prin care oamenii devin împreună moștenitori cu Fiul. Rândurile 1-40 par să formeze o unitate omogenă, organizată în jurul motivului de bucurie, transpărând clar stilul și învățătura sfântului Ioan Hrisostom⁶. De altfel, Antoine Wenger vede în exclamația

---

⁴ Cf. Rambault 2014^a, nota 3, p. 263.

⁵ Cf. Rambault 2014^a, p. 305-321.

⁶ Pentru hristologia hrisostomiană a omiliei *CPG 4342*, a se vedea: N. Rambault, „La fête de l'Ascension à Antioche d'après l'homélie de Jean Chrysostome *In Ascensionem Christi*”, în: Richard W. Bishop *et al.* (eds.), *Preaching after Easter. Mid-Pentecost*,

„Binecuvântat fie Dumnezeu!” (Εὐλογητὸς ὁ Θεός) o garanție a autenticității⁷. Expresia „natura/firea noastră” (τὴν ἡμετέραν φύσιν), utilizată de două ori în *CPG* 4342 (§3, 24; §4, 8-9) devine aici un laitmotiv, fiind repetat de patru ori (12, 21, 25, 32) și făcând obiectul a trei repetări pronominale (22, 23, 26). Expresia insistă asupra faptului că firea umană a lui Hristos e cea care este înălțată la ceruri. Prin urmare, compunerea textului *CPG* 4532 trebuie situată la un moment în care plasarea acestei afirmații sub patronajul sfântului Ioan Hrisostom se arăta a fi avantajoasă și prudentă. În timp ce *CPG* 4342 explică pe larg conceptul de „pârgă” (ἀπαρχή) (§3, 87 – §4, 28), *CPG* 4532 subliniază importanța sa, dar fără a da vreo explicație (4, 11-15). Dacă nu este nevoie de explicație, aceasta se datorează faptului că omilia este destinată unui public avizat și care este preocupat de controversele dogmatice.

După aceea (41-107) se afirmă că Hristos este Dumnezeu, că Întruparea Sa nu este incompatibilă cu prezența sa în ceruri (un pasaj pseudo-hrisostomian), iar exprimarea ὁ Δεσπότης se referă în același timp atât la Tatăl, cât și la Fiul (51-52). Este un mod de a exprima că cele două firi sunt unite inseparabil. Apoi, omilia dezvoltă ideea că Hristos Și-a asumat trupul nostru – din iubire de oameni, ca să-i împace cu Tatăl – iar Duhul Sfânt a fost trimis ca o garanție a împăcării. Aceasta este o idee esențială a pnevmatologiei lui Ioan Hrisostom⁸. Subliniind încă o dată rolul soteriologic al umanității lui Hristos, mijlocitor al împăcării, omilia sugerează că umanitatea lui Hristos este locul de manifestare a persoanei divine a Fiului, deoarece, fără această divinitate, mântuirea oamenilor și împăcarea lor cu Tatăl ar fi fost imposibile.

În final (108-124) se arată că Hristos nu este o făptură, ci Dumnezeu adevărat, comparând suirea Lui la cer cu cea a lui Ilie. Această dezvoltare este în acord cu interpretarea textului din *4 Regi* 2, 11 propusă de Ioan Hrisostom în *CPG* 4342 (§5, 39-58)⁹.

Perorația (125-147): cel mai bun mod de a slăvi pe Stăpânul trebuie să se exprime printr-o conduită exemplară (ἀρίστης πολιτείας), izbânzi (τῶν κατορθωμάτων), fapte (τῶν οἰκείων ἔργων), rigoarea vieții (τῆς κατὰ τὸν βίον

Ascension, and Pentecost in Late Antiquity, (Supplements to Vigiliae Christiane 136), Brill, Leiden – Boston 2016, p. 146-156.

⁷ Cf. Antoine Wegner (ed.), Jean Chrysostome, *Huit catéchèses baptismales*, (SC 50 bis), Paris, 1970, nota 1, p. 151.

⁸ Cf. idei identice prezente în *CPG* 4342 (§2, 56-86) și în *In s. Pentecoste CPG* 4343.1 (§2, 101 – §3, 9), care se pot consulta în: N. Rambault (ed.), Jean Chrysostome, *Homélies sur la Résurrection, l'ascension et la Pentecôte*, tome 2, (SC 562), Paris, 2014 (=Rambault 2014^b). Despre rolul Duhului Sfânt în iconomia mântuirii, în gândirea sfântului Ioan Hrisostom după *CPG* 4343.1, a se vedea: Rambault 2014^b, p. 77-78.

⁹ Despre folosirea exegezei textului din *4 Regi* 2, 11 în diferite contexte polemice în legătură cu hristologia, a se vedea: Rambault, 2014^b, p. 40-44, nota 2 p. 42 și nota 1, p. 44.

ἀκριβείας), disprețuirea bunurilor lumești (τῆς ὑπεροψίας τῶν παρόντων ἀπάντων) precum și printr-un suflet treaz (ψυχὴν νήφουσαν). În acest fel, ascultătorii omiliei vor evita uneltirile diavolului (ταῖς τοῦ διαβόλου μηχαναῖς) și îi vor conduce pe cei necredincioși (τοὺς ἀπίστους) și pe cei nepăsători (τοὺς ἀγνώμονας) spre adevăr (πρὸς τὴν ἀλήθειαν) mai eficient decât prin cuvinte. Această concluzie pare să sugereze că ascultătorii au un rol social – prin opere de caritate – dar și un statut de păzitori și propagatori ai unui adevăr doctrinar. Acestea sunt rolurile jucate de călugării de la Constantinopol în secolele V și VI¹⁰. Mai mult, compilatorul manifestă o mare exigență, mult mai mare decât cea la care se aștepta Ioan Hrisostom de la publicul său obișnuit. Într-adevăr, deși marele orator adesea îi invita pe ascultătorii săi să aibă un comportament exemplar, să acționeze într-un mod drept, să aibă un suflet treaz, totuși el nu cere niciodată de-o dată aceste virtuți, știind, ca un bun pedagog, că exigența pentru o viață riguroasă, nepăsarea pentru bunurile acestei lumi¹¹ și trezvia necesară evitării curselor diavolului, sunt un ideal care nu este ușor accesibil muritorilor de rând, ci numai celor care doresc să ducă o viață ascetică¹². Acesta este un alt indiciu care sugerează ca omilia se adresează unei comunități monahale.

2. Compoziția omiliei

2.1. Fragmente ale unei versiuni pierdute a CPG 4342

Aproximativ 15 rânduri din CPG 4532 aparțin omiliei autentice CPG 4342, dar într-o versiune ușor diferită de cea transmisă de tradiția manuscrisă directă. De fapt, pe lângă fragmentul cuprins între rândurile 20-113, care corespund cu textul oferit de tradiția directă, textul din rândurile 11-13 este citat de Sever al Antiohiei în *Ad*

---

¹⁰ Despre rolul politic și teologic pe care și l-au asumat călugării de la începuturile monahismului în Constantinopol, a se vedea: J-M. Bagnard în: *Les moines acémètes. Vies des saints Alexandre, Marcel et Jean Calybite*, (Spiritualité orientale 47), Abbaye de Bellefontaine, 1988, p. 13-30 și p. 129. Despre rolul călugărilor în controversele din secolele VI-VII, a se vedea: A. Grillmeier, *Christ in Christian Tradition*, vol. 2, part. 2, trad. P. Allen și J. Cawte, Atlanta, 1995; P. Hatlie, *The Monks and Monasteries of Constantinople c. 350-850*, Cambridge, 2007, p. 110-113.

¹¹ Potrivit TLG, expresia ὑπεροψία παρόντων se regăsește doar de 7 ori în imensa operă a lui Ioan Hrisostom, doar pentru a evoca această virtute la un personaj excepțional sau la un animal: cf. *Pop. Ant.*, PG 49, 2, 100, 17-18, (ὁ ἄγιος, sfântul); *In s. Dros.*, 2 et 3, PG 50, 685, 40 și 687, 32-33 (martirii); *Exp. Ps* 110, PG 55, 3, 283, 23 (păsările); *In ep. ad Rom.* 14, 4, PG 60, 529, 32; *In ep. 1 ad Cor.* 4, 3, PG 61, 35, 7; *Cat. Bapt.* 5, 19, 5, Wenger 1970, p. 210 (Pavel). Este semnificativ faptul că expresia menționată nu se găsește niciodată în perorația vreunei omilii.

¹² Cf. *De Virgin.* §26, 12-21, ed. H. Musurillo, B. Grillet, (SC 125), Paris, 1966, p. 176-177.

*Nephalium or. II*¹³. Traducerea latină a lui Lebon nu lasă loc nici unei îndoieli cu privire la originea citării, deoarece între aceasta și citarea fragmentelor care corespund omiliei CPG 4342, §2, l. 46-51 și 69-72, Sever menționează că citează aceeași sursă, CPG 4342: „idem sapiens Iohannes în eadem oratione sic dicens [...]”. De fapt, el preia ceea ce citează Nefalius¹⁴. Este posibil ca antologia lui Nefalius să citeze CPG 4532 în loc de CPG 4342? Nu, și datorită unui alt fragment citat de Sever în *Liber contra contra impium Grammaticum*, avem cunoștință că nu este vorba despre GPC 4532. Într-adevăr, fragmentul citat în această operă a lui Sever se regăsește numai parțial în GPC 4532 (20-21 = CPG 4342, §2, 45-46) în timp ce poate fi identificat complet în CPG 4342 (§2, 42-48)¹⁵. Este fals modul în care citează Nefalius? Această perspectivă este foarte puțin probabilă pentru că Sever verifică cu atenție citatele folosite de adversarii săi pentru a le combate. De exemplu, el corectează o citare greșită a CPG 4342 făcută de Ioan al Cezareei și această corecție corespunde întru totul textului transmis prin tradiția directă a CPG 4342¹⁶.

Toate aceste elemente indică faptul că antologia folosită pentru compilarea CPG 4532 conținea extrase dintr-o versiune CPG 4342, astăzi dispărută.

Iată fragmentele aparținând versiunii CPG 4342¹⁷:

Rândurile **11-13**: Διὸ σκυρτήσωμεν ἅπαντες ὀρῶντες ἡμῶν τὴν ἀπαρχὴν ἄνω καθημένην καὶ τὴν ἡμετέραν φύσιν τὸν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ καταλαβοῦσαν θρόνον (CPG 4342 tradiție indirectă, citată de Sever în *Ad Nephalium or. II*, 35-37). Rândurile **20-21**: καὶ πῶς ἡμεῖς οἱ τῆς γῆς ἀνάξιοι φανέντες, σήμερον εἰς οὐρανὸν ἀνήχθημεν (CPG 4342, §2, 45-46). Rândurile **30-33**: Οἱ γὰρ μηδὲ τῆς κάτω ἀρχῆς ὄντες ἄξιοι, πρὸς τὴν βασιλείαν ἀνέβημεν τὴν ἀνωτάτω, ὑπερέβημεν τοὺς οὐρανοὺς, ἐπελαδόμεθα τοῦ θρόνου τοῦ βασιλικοῦ, καὶ ἡ φύσις, δι’ ἣν ἐφύλαττε τὸν παράδεισον τὰ Χερουδίμ,

---

¹³ Sever al Antiohiei, *Orationes ad Nephalium, eiusdem ac Sergi Grammatici epistulae mutuae* (CPG 7022), ed. și trad. J. Lebon, CSCO 119 (text) et 120 (trad.), Louvain, 1949, p. 34 (p. 47 textul siriac).

¹⁴ Cf. P. T. R. Gray, *The Defense of Chalcedon in the east* (451-553), Leiden, 1979, p. 108.

¹⁵ Sever al Antiohiei, *Liber contra impium Grammaticum* (CPG 7021) *orationis tertiae pars posterior*, ed. și trad. J. Lebon, CSCO 93 (text) et 94 (trad.), Louvain, 1929, p. 167, l. 8-12.

¹⁶ Cf. Rambault 2014^a, nota 28, p. 269. Tot cu referire la un text hrisostomian, Sever îi reproșează lui Nefalius că ar fi trunchiat un citat pentru a-i servi propriului său punct de vedere. A se vedea: Ch. Møller, „Un représentant de la christologie néochalcédonienne au début du VIe siècle en Orient: Nefalius d’Alexandrie”, în: *Revue d’histoire ecclésiastique* 40 (1944-1945), nota 2, p. 108.

¹⁷ Referințele sunt preluate din edițiile critice. Pentru CPG 4532, Rambault 2014^a, iar pentru CPG 4342, Rambault 2014^b.

αὐτὴ ἐπάνω τῶν Χερουδίμ κάθηται σήμερον (CPG 4342, §2, 46-51). Rândurile 57-64: Πῶς γάρ, εἰπέ μοι, ἡμεῖς οἱ προσκεκρουκότες, οἱ τῆς γῆς ἀνάξιοι φανέντες καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς κάτωθεν ἐκπεσόντες, πρὸς τοσοῦτον ὕψος ἀθρόον ἀνήχθημεν ; πῶς ὁ πόλεμος κατελύθη ; πῶς ἡ ὄργη ἀνηρέθη; (CPG 4342, §2, 52-56). Τὸ γὰρ θαυμαστὸν καὶ πολλῆς ἐκπλήξεως γέμον τοῦτὸ ἐστίν, ὅτι οὐχ ἡμῶν προσδεδραμηκότων, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ δικαίως πρὸς ἡμᾶς ἀγανακτοῦντος, παρακαλέσαντος ὑπὲρ ἡμῶν, οὕτως ἡ εἰρήνη γέγονεν. Καὶ βοᾷ Παῦλος λέγων. Ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν (CPG 4342, §2, 69-72). Rândul 84: τὸ μέγεθος τῶν δωρεῶν (CPG 4342, §2, 20). Rândurile 108-112: Σήμερον γὰρ ἀπέλαβον ἄγγελοι, ὁ πάλαι ἐπεθύμουν, τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν ὀρῶντες ἀπὸ τοῦ θρόνου τοῦ βασιλικοῦ ἀπαστράπτουσαν (CPG 4342, §4, 7-10). Καὶ ἵνα μάθης τὸ διάφορον δούλου καὶ δεσπότη, ἡνίκα μὲν Ἡλίας ἀνελαμβάνετο, ἐν ἄρματι πυρὸς τοῦτο ἤξιοῦτο (CPG 4342, §5, 45-47). Rândul 113: Βλεπόντων γὰρ αὐτῶν, φησίν, ἐπήρηθη, [...] (CPG 4342, §5, 4) citat preluat din *Faptele Apostolilor* 1, 9.

2.2. Fragment dintr-un text din secolul al V-lea

Restul textului din CPG 4532 ar putea proveni din fragmente ale unor omilii la Înălțare rostite de Ioan Hrisostom, dar astăzi dispărute¹⁸. Totuși, din cauza vocabularului, unele propoziții trebuie puse în legătură cu un autor implicat în dezbaterile hristologice din secolul al V-lea. Într-adevăr, în rândurile 42-46 (ἡ γὰρ Θεότης ἅπαντα πληροῖ, καὶ πανταχοῦ πάρεστιν. Τὸ δὲ ὁμογενὲς ἡμῖν σῶμα, ὁ ἀναλαβὼν ὀφθῆναι κατηξίωσεν, αὐτὸ ἐστὶ τὸ ἡμέτερον ἀναλαμβανόμενον [...] καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ δωρεᾶς ἀπηλάυσασμεν) trei dintre cuvintele întrebuintate pentru a vorbi despre Dumnezeu și despre Hristos nu apar în operele autentice ale lui Ioan Hrisostom: formula τὸ δὲ ὁμογενὲς¹⁹, verbul πληροῖ și substantivul Θεότης. Expresia τὸ δὲ ὁμογενὲς asociată cu πληροῖ se regăsește de mai multe ori în CPG 4739, datată de Sever J. Voicu în prima jumătate a secolului V-lea, al cărei autor anonim este apropiat mediului nestorian din Antiohia²⁰. Θεότης este de asemenea un termen utilizat frecvent în secolul al V-lea – reluat de șapte ori, de exemplu, în CPG 4739²¹ –

¹⁸ Cf. Rambault 2014^a, p. 269-274.

¹⁹ TLG propune șase ocurențe ale ὁμογενὲς în opera lui Ioan Hrisostom, dar trebuie menționat că termenul se aplică doar oamenilor : *In Gen. hom.* 12, 3, PG 53, 102, 20 ; *ibid.*, *hom.* 27, 5, PG 53, 246, 34 ; *Exp. Ps.* 5, 2, PG 55, 62, 42 ; *In Jo. hom.* 47, 5, PG 59, 268, 58 ; *In ep. I ad Cor. hom.* 31, 4, PG 61, 262, 52; *Cat. bapt.* 1, 31, 12, ed. A. Wenger, (SC 50 bis), Paris 1970, p. 124 (=Wenger 1970).

²⁰ Cf. Rambault 2014^a, p. 274-275. Pentru omilia *In assumptionem domini* CPG 4739, a se vedea: Sever J. Voicu, „Due omelie «nestoriane»: *In assumptionem domini* (CPG 4739) e *In sanctum Stephanum* homilia 1 (CPG 4690)”, în: *Augustinianum* 44. 2 (2004), p. 459-460.

²¹ Cf. *In assumptionem domini*, PG 61, 711-712, l. 31, 35, 42, 44, 46, 48, 72.

precum și în secolele următoare²². Prezența acestui vocabular străin lui Ioan Hrisostom și care trimite la controversele hristologice ulterioare epocii în care a trăit, confirmă părerea lui J. C. Baur, conform căreia unele pasaje din *CPG* 4532 ar proveni dintr-un mediu nestorian²³. Dacă acest fragment datează din secolul al V-lea, trebuie să așteptăm dispariția rețelei țesute în jurul lui Teodoret, adică sfârșitul secolului al V-lea, pentru ca adevărata sa origine să fie uitată și să treacă într-un florilegiu sub numele lui Ioan Hrisostom.

3. Data, locul și mediul în care omilia a fost compusă²⁴

3.1. Data: între secolul VI și mijlocul secolului al VIII-lea

Bazându-ne pe tipul de antologie folosit pentru compilarea *CPG* 4532, este posibil să propunem un *terminus post quem*: sfârșitul secolului al V-lea și începutul secolului al VI-lea. În realitate, omilia este compusă din extrase de texte la Înălțare și Cincizecime, unele autentice iar altele nu, precum fragmentul din rândurile 42-46. Pe de o parte, omiliile din mediul nestorian din Antiohia au fost puse sub numele lui Ioan Hrisostom după sfârșitul secolului al V-lea, iar, pe de altă parte, în jurul anilor 482-518 încep să apară în Constantinopol antologii, care nu se mai bazează pe opere originale ale Părinților, ci pe antologii anterioare și pe opere anonime sau atribuite în mod eronat. Tipul de antologie care a stat la baza *CPG* 4532 pare să aparțină acestei generații de colecții de după sfârșitul secolului al V-lea și să se bazeze atât pe colecții anterioare, după cum dovedește exactitatea citatelor preluate din *CPG* 4342 în *CPG* 4532, cât și pe atribuiri greșite, cum ar fi citatul din rândurile 42-46.

Pe baza studierii tradiției manuscrise, este posibil să propunem și un *terminus ante quem* pentru datarea omiliei: secolul VII – mijlocul secolului VIII. Iată lista manuscriselor antice folosite demonstrând:

---

²² Printre referințele menționate de *TLG*, se observă că folosirea acestui cuvânt este mult mai frecventă la autorii creștini începând cu secolul al V-lea. Devine un termen foarte folosit în cadrul controverselor, așa cum mărturisesc scrierile lui Ioan al Cezareei. A se vedea: *Johannis Caesariensis Presbyteri et Grammatici opera quae supersunt*, M. Richard (ed.), (CCSG 1), Turnhout – Leuven, 1977, p. 28-78.

²³ Cf. J. C. Baur, „Drei unedierte Festpredigten”, în: *Traditio* 9 (1953), p. 125-126.

²⁴ Pentru bibliografia folosită în această parte și în următoarea, a se vedea: N. Rambault, „*In ascensionem CPG 4532 et les moines Acémètes de Constantinople: hypothèses*”, în: H. Buchinger (ed.), *Towards the Prehistory of the Byzantine Liturgical Year. Festal Homilies and Festal Liturgies in Late Antique Constantinople*, Proceedings of Interdisciplinary Conference Regensburg, 3-6 July, 2018, în curs de publicare.

Acronim în stemma	Numele manuscrisului	datare	origine
B (având ca sursă α)	Grottaferrata, BSMN, <i>cod. E. α. V</i> , scris în caractere unciale	Sec.VIII-IX	Diaspora bizantină din Roma
E (având ca sursă α)	Escorial, Real Bibl., <i>gr. 239 (Φ. III. 20)</i> , scris în caractere unciale	Sec. IX	Italo-greacă (sudul Italiei)

Având în vedere data copierii celor două codice în caractere unciale, α trebuie să fie datat cel mai târziu pe la mijlocul secolului al VIII-lea, dar întrucât manuscrisul de la Grottaferrata a fost copiat în comunitatea bizantină care a venit să se stabilească la Roma în secolul al VII-lea, α poate fi re-datat în secolul al VII-lea. Cu toate acestea, nu poate fi anterior secolului al VI-lea, dat fiind momentul la care a fost compusă antologia care stă la baza CPG 4532.

Omilia a putut fi deci compilată între secolul al VI-lea și mijlocul secolului al VIII-lea.

3.2. Locul: Constantinopol

În ceea ce privește locul de origine, mai multe indicii ne permit să stabilim că CPG 4532 a fost compilată la Constantinopol. Întâi de toate, antologiile din care s-au inspirat Nefalius și Ioan Grămăticul au fost compuse la Constantinopol. Apoi, printre cele cinci manuscrise provenind din α și anterioare secolului al XI-lea, B a fost copiat în comunitatea bizantină de la Roma, iar E, H și I sunt de origine italo-greacă. Mai mult, H și I oferă un text extrem de apropiat, astfel că nu este interzis să presupunem că acesta provine direct de la același antigraf²⁵. Or, *scriptorium*-ul din Patir a fost aprovizionat încă de la înființare sa cu codice aduse din Constantinopol, printre care multe exemplare studite. În plus, manuscrisul de la Viena, *cod. Theol. gr. 5*, având ca sursă un *codex* β , care coboară și el din α , provine din Constantinopol; la fel și *Vat. gr. 455*, adus în sudul Italiei, dar de origine studită; nu trebuie să uităm de două mărturii mai recente, *Marc. app. II. 46* și *app. II. 54* din Veneția, din secolul al XIII-lea și respectiv sfârșitul secolului al XV-lea²⁶.

Iată lista manuscriselor vechi folosite pentru demonstrație, precum și un extras din *stemma*:

Acronim în stemma	Numele manuscrisului	datare	origine
B (sursă α)	Grottaferrata, BSMN, <i>cod. E. α.</i>	Sec.VIII-	diaspora bizantină

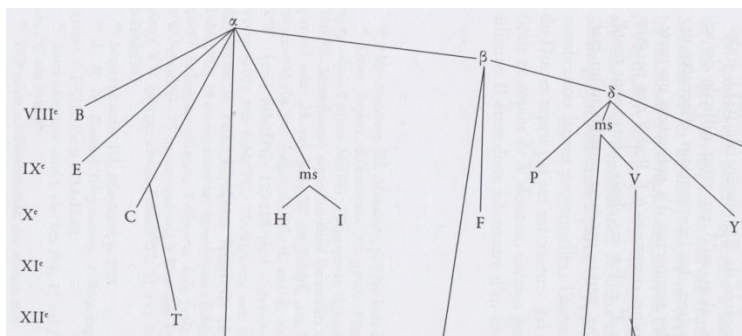
²⁵ Cf. Rambault 2014⁴, aparatul critic, p. 305-321.

²⁶ *Marc. app. II. 54* pare a fi o copie a codicelui *Marc. app. II. 46*. Cf. N. Rambault (éd), Jean Chrysostome, *Homélie sur la Résurrection, l'ascension et la Pentecôte*, tome 1, (SC 251), Paris, 2013, p. 118.

	V, scris în caractere unciale	IX	din Roma
E (sursă α)	Escorial, Real Bibl., gr. 239 (Φ . III. 20), scris în caractere unciale	Sec. IX	Italo-grec (Italia de sud)
V (sursă δ)	Vatican, BAV, gr. 455	Sec. IX-X	produs la Studion în Constantinople, importat în sudul Italiei
H (sursă α)	Vatican, BAV, gr. 1990	începutul sec. X	Patir, Rossano (sudul Italiei)
F (sursă β)	Vienne, ÖNB, cod. theol. gr. 5	Sec. X (948)	Constantinopol
I (sursă α)	Vatican, BAV, gr. 2013	Sec. X-XI	Italo-grec (sudul Italiei)

Extras din *stemma*:

Întrucât α provine din Constantinopol, iar antologia pe care s-au bazat Nefalius și Ioan al Cezareei a fost compusă în Constantinopol, este foarte probabil ca și *CPG* 4532 să fi fost compilată tot în Constantinopol.

3.3. Mediul în care a fost compusă omilia: ipoteză

Elemente diferite sugerează că α ar fi un manuscris studit. Mai întâi, faptul că V a fost copiat în *scriptorium*-ul acestei mănăstiri; apoi, larga răspândire a variantei provenite din α . Această variantă a dat naștere nu doar unor copii constantinopolitane, ci și celor provinciale (C și L), palestiniene (Y), sinaite (T), italo-grețești și romane. Care alt atelier aflat în Constantinopol ar fi putut rivaliza în acel moment cu Studionul? În cele din urmă, comunitatea elenofonă așezată la Roma în secolul al VII-lea și cea în care a fost realizată cea mai veche mărturie a *CPG* 4532, a militat pentru

apărarea Sinodului de la Chalcedon. Or, de la sfârșitul secolului al V-lea, la Constantinopol, instituția cea mai activă în apărarea doctrinei de la Chalcedon a fost mănăstirea Achimiților, unde călugării făceau cu schimbul zi și noapte pentru a asigura un serviciu liturgic continuu. Mănăstirea lor, *Irēnaion*, de pe coasta asiatică a Bosforului mijlociu, era cel mai important centru spiritual din capitală și din regiune. Aceasta avea o bibliotecă foarte mare și primul *scriptorium* de anvergură instalat la Constantinopol datorită purtării de grijă a egumenului Marcel, caligraf experimentat și co-fondator al primei mănăstiri a Studionului. Acest om sfânt a fost unul dintre principalii adversari ai lui Eutihie și al monofiziților, reușind să stabilească relații strânse cu două mari figuri ale Sinodului de la Chalcedon: Teodoret și Leon cel Mare.

Achimiții au apărat hristologia de la Chalcedon între anii 484 și 519, în timpul crizei *Henoticonului*. Datorită corespondenței lor cu papii care s-au succedat, a scrierilor lor polemice, a influenței lor asupra locuitorilor capitalei și a manifestațiilor pe care le-au organizat, achimiții au jucat un rol esențial în soluționarea crizei și în abandonarea operei lui Acachie în 519. După moartea acestuia în 489, puterea lor a crescut și mai mult, iar datorită influenței lor, partea chalcedoniană a ajuns foarte puternică în Constantinopol. Mai mult, de la izbucnirea crizei, ei au compus o colecție de documente care avea să se dovedească mai târziu a fi extrem de importantă pentru propaganda chalcedoniană. Ulterior, în timpul crizei cauzate de formula „unus ex trinitate crucifixus”, călugării aceștia s-au opus cu o extraordinară convingere călugărilor sciți care îi acuzau pe nedrept de *theopasism*, și care la rândul lor, fuseseră condamnați – și ei pe nedrept – de nestorianism în 534. Totuși, sciții și-au revizuit poziția întrucât vor lua parte la Sinodul din 536. În secolul al VIII-lea, s-au opus liniei oficiale în controversa iconoclastă, conducând revolta populară. După această perioadă, menționarea mănăstirii achimite *Irēnaion* dispăre din documentele istorice și doar mănăstirea Studion este menționată în disputele doctrinare.

Scriptorium-ul mănăstirii *Irēnaion* pare a fi cel mai bun loc pentru găzduirea compoziției omiliei CPG 4532. În plus, biblioteca mănăstirii *Irēnaion*, frecventată de Facundius de Hermiane pentru a se documenta cu privire la scrierea sa *Apărarea celor trei capitole* și mai târziu și de către Rusticus, posedă printre altele, o colecție importantă de scrisori aparținând lui Isidor Pelusiotul și un text al Sinodului de la Chalcedon, datând din vremea egumenului Marcel. Se cunoaște, de asemenea, că *scriptorium*-ul a avut copiiști și tahigrafi foarte pricepuți, care au transcris copii nu numai în limba greacă, ci și în latină și siriacă. În plus, călugării achimiți, fiind călugării constantinopolitani cei mai angajați politic, o mare parte din producția lor textuală a constat în texte polemice și pseudo-epigrafice, cum ar fi scrisorile inventate în jurul anilor 510-512 pentru a-l discredita pe Petru Gnafevs. În cele din urmă, o parte a bibliotecii mănăstirii *Irēnaion* fost transmisă celei de-a doua mănăstiri Studion, întemeiată de monahul Teodor. Știm aceasta cu certitudine din relatarea hagiografică a vieții a doi mari egumeni achimiți, Alexandru și Marcel.

Rezumând, *In ascensionem* (CPG 4532) este o omilie compusă din texte hrisostomiene autentice și neautentice, dar care la acea vreme erau socotite autentice. Aceasta a fost compilată în Constantinopol, între secolul al VI-lea și jumătatea secolului al VIII-lea – cel mai probabil, în secolul VI sau VII, când controversele hristologice sunt cele mai intense – probabil în mănăstirea achimită *Irénaion*. Dacă din fericire această ultimă ipoteză va fi confirmată într-o bună zi, acest fapt va fi un progres în domeniul studiilor pseudo-hrisostomiene și, de asemenea, va ajuta la completarea cunoștințelor pe care le avem despre relațiile dintre *Irénaion* și mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul a studiilor.

II

[Cuvânt] la Înălțarea Domnului nostru Iisus Hristos²⁷

Binecuvântat fie Dumnezeu! Astăzi este un moment potrivit pentru noi toți să strigăm acel cuvânt profetic și împreună să laudăm în imne pe Stăpânul nostru al tuturor și să zicem: „Cine va grăi puterile Domnului și cine va face auzite toate laudele Lui?” [*Ps* 105, 2] Căci astăzi pârga noastră a fost suită la cer și Cel ce a luat trup [*σάρκα*] de la noi a șezut pe tronul părintesc, ca să lucreze împăcarea Stăpânului cu robii și să nimicească vechea vrăjmășie și să dăruiască oamenilor²⁸ pacea cu puterile cele de sus [cf. *Col* 1, 20]. Astăzi suntem părtași biruințelor împotriva diavolului, [astăzi] suntem părtași recompenselor, [astăzi] suntem părtași premiilor, [astăzi] suntem părtași cununilor.

De aceea să săltăm, văzând cu toții pârga noastră șezând sus și firea noastră stând pe tron de-a dreapta Tatălui. Căci dacă minunatul profet fericește pe cei ce au „o sămânță în Sion și părinți în Ierusalim” [*Is* 31, 9], cu atât mai mult noi trebuie să ne bucurăm și să ne veselim, văzând pârga noastră ridicată până la însuși piscul cerului²⁹ și șezând pe tronul împărătesc. Gândește-te, iubitele, cât de mare este bunătatea lui Dumnezeu și cât de negrăită este economia care s-a făcut pentru neamul nostru; la ce înălțime a fost suit cel care din pricina înșelăciunii diavolului a căzut din rai și îndată a fost condamnat, și cum noi, care ne-am arătat nevrednici de pământ, astăzi am fost suiți în cer, deși mai înainte firea noastră fusese socotită nevrednică de rai. Astăzi puterile cele de sus se închină înaintea acestei [firi] care a primit locul de cinste/onoare în cer, deși fusese zeflemeaua demonilor. O, fericită invidie! O, frumos complot, care a dat naștere unui șir de nenumărate binefaceri. Căci acel demon rău, care invidia firea noastră care petrecea pe pământ, pe aceasta o vede acum închinată de [puterile] din cer; și cel care credea că a provocat o pagubă iremediabilă, ne vede acum bucurându-

²⁷ Traducere realizată după Rambault 2014^a, p. 305-319.

²⁸ Lit.: oamenilor de pe pământ (τοῖς ἐπὶ γῆς ἀνθρώποις).

²⁹ εἰς αὐτὴν τὴν τοῦ οὐρανοῦ κορυφῆν.

ne de binefaceri mai mari și mai strălucitoare. De aceea, salt și mă veselesc astăzi, și vă rog, alăturați-vă mie în această horă. Căci noi, care n-am fost vrednici nici măcar de stăpânirea cea de jos, ne vedem suiți la Împărăția cea mai înaltă/de sus, am trecut dincolo de ceruri și am luat tronul împărătesc, și firea din pricina căreia heruvimii păzeau raiul, stă astăzi deasupra heruvimilor. Așadar, iubitele, minunează-te de priceperea Stăpânului și slăvește-L pe Cel ce ți-a dăruit unele ca acestea. Generozitatea darului a întrecut mărimea pagubei. Dar, privește, am căzut din rai și El ne-a suit la cer; am fost condamnați la moarte și El ne-a dăruit nemurirea, deși îi eram potrivnici și respingători, ne-a socotit vrednici de a ne numi fii, dar nu numai fii, ci și „împreună moștenitori ai lui Hristos” [Rm 8, 17].

Ai văzut cu cât sunt mai mari cele dăruite de El nouă, în comparație cu cele de care am fost lipsiți? Dar atunci când auzi că El a fost suit sau înălțat, să nu crezi că este vorba de o schimbarea a lui Dumnezeu, căci dumnezeirea pe toate le plinește și este de față pretutindeni, ci de trupul de aceeași natură/fire cu noi, pe care luându-l, a primit a fi văzut, acesta este al nostru. De aceea, astăzi, toți împreună sărbătorim acest praznic vestit și strălucitor, pentru că toți împreună ne bucurăm de darul Lui. Căci după cum un stăpân iubitor de oameni, iubindu-și sluga nu refuză să îmbrace haina ei din pricina afecțiunii față de ea, tot așa Stăpânul nostru, iubind firea omenească și văzând-o cufundată în adâncul răutății, și neavând vreo nădejde de izbăvire și având mare nevoie de coborârea Sa la ea, a binevoit a lua trupul nostru. Și arătându-se prin el, ne-a eliberat pe toți de înșelăciune și ne-a condus la adevăr; și [El] strigă zicând: „Nu am venit să chem pe cei drepti, ci pe păcătoși la pocăință” [Mt 9, 13].

Așadar, El a voit, a îndreptat și a înălțat firea omenească care zăcea jos și a arătat o iubire de oameni atât de mare, încât mintea omenească nu poate cuprinde rațiunea celor petrecute. Spune-mi, cum noi, cei care-i stăteam împotriva, care ne-am arătat nevrednici de pământ și căzuți din stăpânirea cea de jos, am fost înălțați deodată la o astfel de înălțime?³⁰ Cum a fost nimicit războinicul? Cum a fost desființată mânia? Dar, ceea ce e minunat și cu totul uimitor este pacea care s-a făcut, nu pentru că noi am fi urmărit acest scop, ci pentru că El, Cel ce s-a supărat pe noi pe drept cuvânt, ne-a chemat. Așa s-a făcut pacea. Și strigă Pavel zicând: „Ne înfățișăm ca mijlocitori, ca și cum Dumnezeu ar chema prin noi” [2 Co 5, 20]. Vezi înțelepciunea plină de pricepere și nespusa iubire de oameni a Stăpânului? Acum puterea morții a fost desființată; acum vrăjmășia este nimicită și războiul neîncetat s-a stins; oamenii s-au amestecat cu îngerii și legătura care ține laolaltă pe fiecare [din cele două firi] este puternică. Căci S-a suit ca să-L împace pe Tatăl Său cu neamul omenesc. Și că pentru aceasta S-a suit [la cer], ascultă-L pe Cel ce zice: „Că este de folos să mă sui Eu, căci dacă nu mă voi sui, Mângâietorul nu va veni la voi” [In 16, 7]. Și făgăduiește să dea venirea

---

³⁰ πρὸς τοσοῦτον ὕψος ἀθρόον.

Mângâietorului [ca] semn al împăcării. Vezi cu câtă exactitate stabilește aceasta ceea ce urmează: „Și El, spune, vă va călăuzi spre tot adevărul” [*In* 16, 13]. Este clar că Duhul Sfânt, Care a fost trimis, vă va călăuzi pe toți spre adevăr, pe voi care ați fost amăgiți și ați rătăcit de ici colo. Căci întrucât El s-a mâniat, iar noi ne-am îndepărtat de Stăpânul Cel iubitor de oameni, intervenind Hristos, [El] a lucrat împăcarea.

De aceea, de acum înainte avem nădejdi, privind spre pârga noastră. Într-adevăr, orice ai spune de acum înainte nu mă înfricoșează, chiar dacă ai vorbi de viermi, de țărăni, sau de cenușă, căci toate mi se par vrednice de dispreț, văzând pârga mea șezând sus și de asemenea vorbind tuturor oamenilor și strigând: De acum lepădați nepăsarea și recunoașteți noblețea voastră, gândind la măreția darurilor la care v-ați făcut părtași în scurt timp. „Și petrecând cu ei, spune Scriptura, le-a poruncit să nu se depărteze de Ierusalim, ci să aștepte făgăduința Tatălui” [*FAp* 1, 4]. Vezi și în aceasta grija Stăpânului, căci El văzând neputința firii omenești și că avea nevoie de mult ajutor în luptă, a dăruit ajutorul Duhului Sfânt, pentru ca omul să devină de neînving în fața uneltirilor diavolului. Și a făcut aceasta ca și cum ar fi fost un iscusit general, pentru că și-a văzut soldații înrolați de El că nu puteau îndura amenințările inamicilor, ci erau năucii de [greutatea] luptei; i-a încurajat pe toți, protejându-i din toate părțile cu pieptar, coif, scut și cu restul de armură; așa Domnul nostru Iisus Hristos, văzând că superioritatea puterilor inamice era mare și că din această pricină natura umană are nevoie de mult ajutor, a dăruit harului Duhului Sfânt ca armă nebiruită, astfel încât cel care mai înainte se temea de falangele demonilor, le doboară acum numai arătându-se. Acesta este harul Sfântului Duh: oriunde s-ar arăta pune pe fugă toate puterile potrivnice. „Căci veți lua putere, spune, venind Sfântul Duh peste voi, și Îmi veți fi martori în Ierusalim, în toată Iudeea și în Samaria și până la marginea pământului” [*FAp* 1, 8]. Care era această putere? Cea despre care le vorbise mai înainte, „tămăduiți pe cei neputincioși, spune, curățiți pe cei leproși, scoateți pe demoni” [*Mt* 10, 8], căci nu va fi nicio boală, spune, atât de puternică încât să nu cedeze în fața puterii Sfântului Duh.

Ziua de astăzi ni s-a făcut pricină atâtor bunătăți. Căci astăzi îngerii au primit ceea ce doreau de mult, văzând firea noastră că strălucește de pe tronul împărătesc. Și ca să înțelegi deosebirea dintre rob și stăpân, atunci când a fost luat Ilie, [Dumnezeu] a socotit că aceasta [trebuie să se petreacă] pe un car de foc, iar Stăpânul nostru are la dispoziție un nor pentru suire. „Căci privind ei, spune, S-a înălțat și un nor L-a luat de la ochii lor” [*FAp* 1, 9]. Acela s-a suit ca în cer, căci era rob, iar [Acesta] în cerul însuși, căci era Stăpânul. Și când a trebuit să cheme pe rob, a trimis un car, iar când [L-a chemat] pe Fiul, [a trimis] un tron împărătesc, și nu un simplu tron împărătesc, ci însuși tronul Tatălui. Ascultați-l pe Isaia, care cu glas mare zice despre Tatăl: „Iată Domnul stă pe un nor ușor” [*Is* 19, 1]. Așadar, pentru că Domnul stă pe un nor, de

aceea și Fiului I-a trimis un nor. Iar când Ilie s-a suit, i-a lăsat lui Elisei o mantie³¹, iar când Iisus S-a suit, le-a lăsat ucenicilor harisme/daruri, nefăcând un singur profet, ci mii de Elisei, cu mult mai mari și mai strălucitori decât acela.

Cugetând la toate acestea, iubiților, să-l răsplătim și noi pe Stăpânul nostru prin purtarea/conduita cea mai frumoasă, pentru ca după cum El ne-a slăvit pe noi prin harismele/darurile Sale, tot așa și noi să-l slăvim prin izbânzile și faptele noastre. Căci așa ne vom atrage harul Duhului [în chip] mai îmbelșugat. Așadar, să-L slăvim pe Stăpânul nostru prin rigoarea vieții și prin disprețuirea lucrurilor acestei lumi. Căci aceasta este de departe cea mai bună învățătură, care poate să conducă și pe cei necredincioși la adevăr, căci ei nu sunt mai atenți la cele spuse de noi, decât la cele făcute de noi. De aceea și Hristos zicea: „Fericit cel ce face și învață”, arătând că învățătura prin fapte este mai riguroasă, decât cea prin cuvinte și are mult mai multă putere să-i antreneze pe cei nepăsători. Așadar, să-L ascultăm pe Stăpânul și să imprimăm vieții noastre rigoare, ca să atragem harul Duhului, astfel încât să devenim de neînvinși în fața uneltirilor diavolului și, sub lucrarea puterii Duhului, vom avea mai multă dispoziție de a întări virtutea [noastră]. Căci dacă harul vede un suflet treaz, acolo se duce cu îmbelșugare. Așadar, vă rog să ne pregătim ca să fim întăriți de lucrarea lui Dumnezeu, să săvârșim viața de aici fără durere, să dobândim bunătățile ce au să fie și să ne bucurăm de Împărăția cerurilor cu harul și iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, cu Care Tatălui și sfântului și de viață făcătorului Duh [fie] slava, stăpânirea și cinstea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!

---

³¹ Lit.: piele de oaie/capra